

บทที่ 6 บริการอนามัยแม่และเด็กกับการใช้ยาเบื้องต้น

6.1 บริการอนามัยแม่และเด็ก

บริการอนามัยแม่และเด็กในประเทศไทย ได้จัดขึ้นโดยกระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานของเอกชนในรูปแบบของโรงพยาบาลเอกชน และคลินิกต่าง ๆ สำหรับกระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินงานด้านอนามัยแม่และเด็ก อยู่ในสังกัดของกองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย โดยให้บริการในโรงพยาบาลของรัฐบาล ทั้งโรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลเฉพาะโรคเด็ก ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้คือ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลรามาธิบดี โรงพยาบาลราชวิถี โรงพยาบาลเด็ก โรงพยาบาลประจำจังหวัดต่าง ๆ โรงพยาบาลอ่าเภอ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช ศูนย์การแพทย์และอนามัย สถานีผดุงครรภ์ สำนักงานผดุงครรภ์ ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก โรงพยาบาลและสถานพยาบาลของหน่วยราชการต่าง ๆ ได้แก่ โรงพยาบาลทหาร โรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานครคือ โรงพยาบาลกลาง โรงพยาบาลวชิระ โรงพยาบาลเลิดสิน โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ และศูนย์บริการสาธารณสุขสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ในปัจจุบันมีศูนย์บริการสาธารณสุข 57 แห่ง เป็นต้น

บริการที่เกี่ยวกับเด็กนอกเหนือจากที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งจัดโดยหน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่ โรงพยาบาลสำโรง ศูนย์สุขวิทยาจิต โรงพยาบาลราชานุกูล (เดิมเรียกว่าโรงพยาบาลปัญญาอ่อน) ซึ่งให้บริการแก่เด็กที่มีปัญหาสุขภาพจิตและปัญญาอ่อน สำหรับสถานสงเคราะห์ที่ให้บริการด้านสวัสดิภาพเด็กในกรุงเทพมหานครและตามจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท สถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท สถานสงเคราะห์เด็กชายปากเกร็ด สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่าง ๆ เช่น นครราชสีมา เชียงใหม่ สงขลา ฯลฯ ซึ่งสังกัดกระทรวงยุติธรรม สำหรับหน่วยงานเอกชนที่ให้บริการด้านนี้ ได้แก่ โสสะมูลนิธิ มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ โฮลท์สหทัยมูลนิธิ โรงเรียนสอนคนตาบอด เป็นต้น หน่วยงานที่ให้บริการอนามัยแม่และเด็ก จะให้บริการวางแผนครอบครัวควบคู่กันไปด้วย

บุคลากรที่ให้บริการอนามัยแม่และเด็ก ประกอบด้วย การทำงานเป็นคณะ (Team Work) ของนักวิชาชีพทางสุขภาพอนามัยและนักวิชาชีพอื่น ๆ ดำเนินงานร่วมกัน ได้แก่ สูติแพทย์ กุมารแพทย์ จิตแพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาลอนามัยและผดุงครรภ์ พยาบาลสาธารณสุข พยาบาล

เวชปฏิบัติ พนักงานอนามัย นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ทันตอนามัย ทันตภิบาล ครู
กลุ่มผู้นำสตรี เป็นต้น ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีการติดต่อร่วมมือและประสานงานซึ่งกัน
และกัน รวมทั้งติดต่อกับหน่วยงานที่ให้บริการด้านสวัสดิภาพครอบครัวและเด็ก หน่วยงานที่
ให้บริการวางแผนครอบครัว และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

6.2 การให้ยาในเด็กและหญิงมีครรภ์

การให้ยาทุกชนิดทั้งในเด็กและหญิงมีครรภ์ ควรต้องปรึกษาแพทย์ และให้ยาด้วยความ
ระมัดระวัง เพราะอาจเกิดโทษได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สำหรับรายละเอียดการให้ยาใน
บทนี้ เป็นการเขียนเรียงเรียงขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานในการบำบัดรักษา ซึ่งจัดไว้ในชั้น
ปฐมพยาบาล รู้จักโทษและอันตรายของการให้ยาไม่ถูกต้อง ส่วนการให้ยาที่ถูกต้องนั้นต้องอยู่
ภายใต้การดูแลของแพทย์ เพื่อวินิจฉัยสั่งยาเท่านั้น

วิธีการให้ยาเด็กมี 3 วิธี ดังนี้คือ¹

(1) การให้ยาทางปาก โดยการกิน ถ้าเป็นยาเม็ดควรบดเสียก่อน ถ้ามีรสขมให้ผสมกับ
น้ำหวานหรือน้ำผึ้ง ไม่ควรให้ยาพร้อมกับอาหาร สำหรับเด็กอาจจะทำให้เด็กเบื่ออาหารได้ใน
ภายหลัง ไม่ควรผสมยากับนมทั้งขวด เพราะเด็กจะไม่ได้รับยาตามขนาด ถ้าดุนมไม่หมด อย่า
กรอกยาใส่ปากเด็กขณะที่เด็กร้อง จะทำให้เด็กสำลัก การให้ยาแก่เด็กควรให้แต่ละครั้งในช้อน
เดียว เพราะป้อนได้ง่าย การวัดปริมาณยาควรใช้ช้อนมาตรฐาน ช้อนสังกะสีที่ใช้กันทั่วไปจะมี
ปริมาณเท่ากับช้อนชามาตรฐาน ส่วนช้อนชากาแฟที่ใช้กันอยู่นั้นมีขนาดเท่ากับครึ่งหนึ่งของช้อนชา
มาตรฐาน

(2) การให้ยาโดยการฉีด ควรหลีกเลี่ยงการฉีดยาในเด็กถ้าไม่จำเป็นเพราะอาจเกิดอันตราย
ได้ง่าย อาจแพ้แบบช็อคได้ ยกเว้นยาบางชนิดที่มีแต่ยาฉีด หรือเด็กที่มีอาการหนัก ก็ควรให้ยา
ฉีดด้วยความระมัดระวังให้มาก

(3) การให้ยาโดยการเหน็บ การให้ยาเหน็บเหมาะสำหรับเด็กที่กินยาไม่ได้ อาเจียน หรือ
กินยายากมาก ควรให้ทางปากถ้าเด็กกินยาได้เพราะการให้ยาเหน็บนั้นคาดคะเนการดูดซึมของยา
ได้ยาก ทำให้ได้ขนาดยาไม่แน่นอน ไม่ควรให้ยาเหน็บกับเด็กที่ท้องเดิน

หลักการให้ยาในเด็ก มีดังต่อไปนี้

(1) การให้ยาในทารกแรกเกิดอาจเกิดโทษได้มากกว่าเด็กโต เพราะร่างกายยังขาดความ

¹ อรทัย ศักดิ์สวัสดิ์. "การให้ยาในเด็กและหญิงมีครรภ์," คู่มือการให้ยา การให้ยาทั่วไป. บรรณาธิการโดย สุรเกียรติ
อาชานุกาพ, กำพล ศรีวัฒนกุล และลือธวัช บานเย็น. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการหนังสือข่าวสารทางการแพทย์และ
สาธารณสุข, 2523), หน้า 250-251.

สามารถในการทำละลายพิษยา ดังนั้น ต้องใช้ยาทุกชนิดด้วยความระมัดระวัง และมีข้อบ่งชี้แน่นอนในการใช้ยา เช่น การดูดซึม อัตราการขับถ่ายหรือทำลาย ฤทธิ์ยา ผลข้างเคียงของยา และขนาดที่เหมาะสม

(2) การให้ยาแก่เด็กต้องคำนึงถึงน้ำหนักตัวและอายุ หลักการให้ยาในเด็กโดยใช้น้ำหนักเป็นเกณฑ์ ใช้ในเด็กอายุมากกว่า 2 ขวบ ดังนี้²

$$\text{ขนาดยาในเด็ก} = \frac{\text{น้ำหนักตัว (ก.ก.)} \times 2.2 \times \text{ขนาดยาของผู้ใหญ่}}{150}$$

ส่วนการให้ยาตามอายุ มีหลักดังนี้คือ

$$\text{ขนาดยาในเด็ก} = \frac{\text{อายุ (ปี)} \times \text{ขนาดยาของผู้ใหญ่}}{\text{อายุ (ปี)} + 12}$$

สำหรับเด็กที่ตัวเล็ก เด็กขาดอาหาร หรือจำอายุเด็กไม่ได้แน่นอน การใช้อายุในการคำนวณขนาดยาอาจผิดพลาดได้

(3) อย่าทดลองให้ยาใหม่ ๆ กับเด็ก ให้เลือกให้ยาเฉพาะที่คุ้นเคย เพราะอาจเกิดโทษแก่เด็กได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

(4) ควรหลีกเลี่ยงใช้ยาที่มีพิษต่อตับหรือไต ถ้าเด็กมีภาวะการทำงานของตับหรือไตผิดปกติ

(5) เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ควรให้น้ำดื่มกว่ายาเม็ด โดยต้องบดให้ละเอียดแล้วละลายกับน้ำหวานหรือเครื่องดื่ม

(6) ยาทาผิวหนังชนิดขี้ผึ้งหรือครีม ไม่เหมาะกับการใช้กับบริเวณที่มีน้ำเหลืองไหลเยิ้ม

(7) ยาแก้ไอ ควรให้ก่อนอาหาร หรือยาอื่น ๆ ราว 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้ดูดซึม สำหรับเด็กที่อาเจียนหลังรับประทานอาหาร ควรให้ยาก่อนรับประทานอาหาร เพื่อป้องกันการอาเจียนเอาอาหารออกมา

(8) ควรให้ยาน้อยครั้ง ดีกว่าให้ยาบ่อย ๆ โดยเฉพาะเด็กที่ไปโรงเรียนมักลืมเอายาไปด้วย ควรนำยาไปฝากครูไว้

(9) ควรใช้ยาที่ราคาไม่แพงมาก และผลิตในประเทศไทยคือ ยาขององค์การเภสัชกรรม เพราะมีประสิทธิภาพดี แต่ราคาถูก

(10) การให้ยาปฏิชีวนะ (Antibiotics) ต้องให้ยาจนครบ แม้ว่าการดำเนินของโรคจะหยุดแล้วก็ตาม

² ฟิงอ้ง, หน้า 252.

การให้ยาในเด็ก มีรายละเอียดดังนี้คือ³

ในการใช้ยาระงับปวดและลดไข้ในเด็กควรปฏิบัติดังนี้คือ ควรใช้ยาลดไข้เมื่อจำเป็นจริง ๆ ไม่ควรใช้ยาลดไข้แก่เด็กแรกเกิด ควรเช็ดตัวโดยใช้ผ้าอุ่นหรือน้ำธรรมดา แล้วให้ดื่มน้ำมาก ๆ สำหรับเด็กชกควรให้ยาลดไข้ทันทีที่ร่วมไปกับยาแก้ชกและการเช็ดตัวให้เด็ก บางรายเด็กมีไข้สูงมากหรือมีอาการแทรกซ้อนจากไข้ เช่น ปวดศีรษะ ชีพ ชัก ไม่ควรให้ยาลดไข้ เพื่อทราบการดำเนินไปของโรค ควรรีบเช็ดตัวให้เด็กแล้วพาไปพบแพทย์ด่วน

ยาลดไข้แก้ปวดในเด็กมีดังนี้

ยาแอสไพริน (Baby Aspirin)

สรรพคุณ: แก้ปวด ลดไข้

ขนาดและวิธีใช้: เด็กให้ชนิดเม็ด ๆ ละ 75 ม.ก. โดยให้ 60 ม.ก. ต่ออายุ 1 ปี ต่อครั้ง ทุก 4-6 ชม. เมื่อมีไข้หรือปวด ขนาดยาที่มากที่สุดต่อวัน ในเด็กไม่เกิน 3.6 กรัม

ข้อควรระวัง:

- (1) ควรให้กินยาขณะท้องไม่ว่าง หรือให้ยาหลังอาหารทันที เพราะยานี้ระคายเคืองต่อเยื่อบุกระเพาะอาหาร ทำให้เป็นแผลอักเสบ เลือดออกได้
- (2) ควรกินยาพร้อมกับดื่มน้ำมาก ๆ จะช่วยลดการระคายเคืองต่อกระเพาะได้
- (3) ห้ามให้ยานี้แก่เด็กที่เป็นไข้เลือดออก โรคกระเพาะ โรคหืดหอบ
- (4) ถ้าเด็กแพ้ยา โดยมีผื่นขึ้น หอบหืด คลื่นไส้ อาเจียน ต้องหยุดทันที ให้ยาแก้แพ้ และไปพบแพทย์

ยาพาราเซตามอล (Paracetamol)

สรรพคุณ: แก้ปวด ลดไข้ เช่นเดียวกับยาแอสไพริน ใช้ในกรณีที่ใช้ยาแอสไพรินไม่ได้ เพราะมีอาการแพ้ แต่ยานี้ราคาแพงกว่ายาแอสไพริน

ขนาดและวิธีใช้: ยานี้มี 3 ชนิด คือ ชนิดเม็ด ชนิดน้ำเชื่อม และชนิดหยด เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ให้ 60 มิลลิกรัม ทุก 4-6 ชั่วโมง เด็กอายุ 1-6 ปี ให้ 60-120 มิลลิกรัม ทุก 4-6 ชั่วโมง เด็กอายุ 6-12 ปี ให้ 150-300 มิลลิกรัม ทุก 4-6 ชั่วโมง

ขนาดยาที่มากที่สุดต่อวันในเด็กไม่เกิน 1,200 มิลลิกรัม

³ พิงอ้ง, หน้า 253-260.

ข้อควรระวัง:

- (1) เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ต้องใช้ด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ
- (2) ยานี้มีฤทธิ์ในการลดใช้น้อยกว่าแอสไพริน และไม่มีฤทธิ์ลดการอักเสบ
- (3) ควรระวังในผู้ป่วยโรคตับ ถ้ากินยานี้เกินขนาด จะเกิดพิษต่อตับอย่างรุนแรง
- (4) เด็กบางคนอาจแพ้ยา เป็นผื่นคัน ต้องหยุดใช้ทันที

ยาระงับปวดและลดไข้ ที่ไม่แนะนำให้ใช้ในเด็ก ได้แก่ยาต่อไปนี้

ยาเอพีซี (A.P.C. - Aspirin, Phenacetin, Caffein) ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อทางการค้าคือ ยาต้มใจผงหรือซอง ท้มใจเม็ด ท้มใจหวาน ประสระเบอบเรดหวาน ประสระเบอบเรดเม็ด บวดหายผงเปรี้ยว บวดหายเม็ด บวดหายผงหวาน ยาเม็ดสีชมพู เอสฟาโค

ยาไคพัยโรน ยานี้ออกฤทธิ์เร็ว ใช้ลดไข้อย่างรวดเร็วในกรณีเด็กมีไข้สูง ควรใช้ภายใต้คำแนะนำของแพทย์เท่านั้น เพราะยานี้มีอันตราย อาจทำให้เม็ดเลือดแตก เกิดจ้ำเลือด คลื่นไส้ อาเจียน หอบหืด แพ้ คัน บวม ตกเลือดในทางเดินอาหาร เป็นอันตรายอย่างมาก ชื่อทางการค้าของยานี้คือ บาราลแกน เดพพารอน นิวเดพพารอน อะโคดอน โนวัลจิ้น โลเจสติก คาคอน

(2) ยาแก้แพ้และแก้หวัดสำหรับเด็ก มีดังนี้

แอนติฮิสตามีน (Antihistamine) ได้แก่ ยาคลอเฟนิรามีน (Chlorpheniramine) บรอมเฟนิรามีน (Brompheniramine)

สรรพคุณ: ใช้แก้แพ้ ลมพิษ ผื่นคัน แก้หวัด น้ำมูกมาก ยาแก้แพ้ได้แก่ยาต่อไปนี้

คลอเฟนิรามีน (Chlorpheniramine) มี 3 ชนิดคือ ชนิดเม็ด ชนิดน้ำเชื่อม และชนิดฉีด

ขนาดและวิธีใช้: ควรให้อย่างมากไม่เกินวันละ 0.35 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนัก 1 กิโลกรัม หรือประมาณ $\frac{1}{2}$ - 1 ช้อนชา วันละ 2-4 ครั้ง

บรอมเฟนิรามีน (Brompheniramine) มีชนิดเม็ดและชนิดน้ำ

ขนาดและวิธีใช้: ให้วันละไม่เกิน 0.5 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนัก 1 กิโลกรัม โดยแบ่งให้วันละ 2-4 ครั้ง

ข้อห้ามใช้: (1) ห้ามใช้ยาแก้แพ้ในเด็กแรกเกิดหรือเด็กเกิดก่อนกำหนด

(2) ห้ามใช้รักษาโรคหืด เพราะทำให้เสมหะข้นเหนียวมาก จะอุดตันหลอดลมได้

ข้อควรระวัง:

- (1) ยานี้ทำให้ง่วงนอน ควรให้ก่อนนอน

(2) ในเด็กเล็กถ้าให้ยานี้มากเกินไปจะทำให้เกิดอาการตื่นเต้น นอนไม่หลับ

(3) บางรายเกิดการเบื่ออาหาร อารมณ์หงุดหงิด ปากแห้ง มีผื่นคัน

(3) ยาแก้ไอ มีหลายชนิดได้แก่

ยาขับเสมหะ ได้แก่

โปแตสเซียมไอโอไดด์ (Potassium Iodide) ชนิดเข้มข้น เป็นยาขับเสมหะที่ดีที่สุด

ขนาดที่ใช้: ใช้ยา 1 หยด ผสมน้ำ รับประทานหลังอาหาร วันละ 3 ครั้ง

ข้อควรระวัง:

(1) ห้ามใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน

(2) อาจทำให้เกิดสิวในวัยรุ่นได้

(3) ถ้าแพ้ จะเกิดอาการบวม เลือดออกตามผิวหนัง ให้หยุดยา

ยาละลายเสมหะ ช่วยลดความเหนียวของเสมหะ ทำให้ใสและถูกขับออกง่าย ใช้น้อยลงได้แก่

บรอมเฮกซีน (Bromhexine) ชื่อทางการค้าคือ ทอกลิโคล (Tauglicolo) หรือไบโซลวอน (Bisolvon) มีทั้งชนิดเม็ดและชนิดน้ำ ชนิดเม็ด ๆ ละ 4 มิลลิกรัม ชนิดน้ำ 1 ช้อนชา มียา 4 มิลลิกรัม

ขนาดและวิธีใช้:

เด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี ครั้งละ 1-2 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง

อายุมากกว่า 6 ปี ครั้งละ 4 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง

ข้อควรระวัง:

ถ้ามีแผลในกระเพาะอาหาร ควรระมัดระวังในการใช้ยานี้ นอกนั้น ยานี้ยังราคาแพง

(4) ยาระงับอาการชักในเด็ก ยาที่ใช้ขณะชักได้แก่

ไดอะซีแพม (Diazepam) ควรใช้ด้วยความระมัดระวัง เด็กอาจหยุดหายใจ โดยเฉพาะเด็กแรกเกิดหรือเด็กเล็ก ชื่อทางการค้า ได้แก่ Diapine, Diazepam, Valium มีทั้งชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด ชนิดน้ำเชื่อม

ขนาดและวิธีใช้: ใช้ครั้งละ 0.2 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ถ้าเด็กไม่หยุดชัก ซ้ำได้ในเวลา 10-15 นาที

ยาป้องกันการชักได้แก่

คลอโรลฮัยเดรท (Chloralhydrate) มีชนิดยาน้ำ 1 ช้อนชา มียา 500 มิลลิกรัม

ขนาดและวิธีใช้:

ขนาดที่ใช้เป็นยาระงับประสาทคือ ครั้งละ 10-20 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม

ขนาดที่ใช้เป็นยานอนหลับ คือ ครั้งละ 50 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ไม่ควรเกิน 1 กรัม

ในรายที่ใช้ระงับอาการชัก อาจให้ซ้ำได้ใน 1 ชั่วโมง และทุก 6-8 ชั่วโมง

ไดเฟนฮัยแดนโตอิน โซเดียม (Diphenhydantoin Sodium) ชื่อทางการค้าคือ ไดแลนติน (Dilantin) ชนิดเม็ดมีขนาด 30 และ 100 มิลลิกรัม ชนิดฉีด 1 หลอด มียา 250 มิลลิกรัม ชนิดน้ำเชื่อม 1 ซ้อนชา มียา 100 มิลลิกรัม

ขนาดและวิธีใช้: ใช้ 3-8 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ต่อวัน กินวันละ 2-3 ครั้ง

(5) ยาบำรุงฟันหรือยาป้องกันฟันผุ (Chewable Fluoride Tablet)⁴

สรรพคุณ: ช่วยป้องกันฟันผุและช่วยให้ฟันแข็งแรง โดยเฉพาะในเด็ก เริ่มให้ได้ตั้งแต่เด็กมีอายุ 1-2 เดือน ขึ้นไป

ขนาดและวิธีใช้: เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ให้รับประทานครั้งละ $\frac{1}{2}$ เม็ด สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง หลังอาหาร

ข้อควรระวัง: ถ้ารับประทานมากเกินไปเป็นเวลานาน ๆ จะทำให้ฟันแท้ของเด็กเป็นจุดต่างขาว หรือผิวฟันขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อได้

(6) เจนเชียนไวโอเลต (Gentian Violet)⁵

สรรพคุณ: ใช้รักษาโรคเชื้อราในช่องปาก (ลิ้นเป็นฝ้าขาว) ที่ขาหนีบ อวัยวะสืบพันธุ์ เป็นยาน้ำสีม่วง

ขนาดและวิธีใช้: ขนาด 1-2% ใช้ทาวนละ 1-2 ครั้ง

ข้อควรระวังในการใช้ในหญิงตั้งครรภ์และเด็ก⁶

(1) ยาต้านจุลชีพหรือยาปฏิชีวนะ (Antibiotics) เป็นยาที่ต้องใช้ด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ ต้องปรึกษาแพทย์ทุกครั้ง ได้แก่ยาต่อไปนี้

⁴ สันต์ หัตถิรัตน์, "ตู้ยาประจำบ้าน." ในคู่มือยาประชาชน. บรรณาธิการโดย กำพล ศรีวัฒนกุล และคณะ. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการหนังสือข่าวสารทางการแพทย์และสาธารณสุข, 2524), หน้า 303.

⁵ สร้อยสอง โฆษวานนท์ และ สุรเกียรติ อาชานานุภาพ. "การใช้น้ำสีม่วง." ในคู่มือการตรวจรักษาโรคเบื้องต้น และการส่งต่อผู้ป่วย. บรรณาธิการโดย สุรเกียรติ อาชานานุภาพ และคณะ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2523). หน้า 330.

⁶ พึ่งอ้าง, หน้า 334-335.

เตตราไซคลีน (Tetracycline) ห้ามใช้ในเด็กอายุต่ำกว่า 8 ปี และห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์
ในระยะ 3 เดือน ก่อนคลอด มีผลทำให้ทารกฟันเหลืองดำตลอดชีวิต ฟันผุ สมองพิการ ปัญญา
เสื่อม

คลอแรมเฟนิคอล (Chloramphenicol) ห้ามใช้ในทารกแรกเกิดถึงอายุ 4 เดือน ยางจะไป
คั่งในเลือดทำให้เด็กมีอาการอาเจียน ท้องอืด ไม่ดูดนม ตัวเขียวหรือซีดเป็นสีเทา เนื้อตัวอ่อน
ปวกเปียก ความดันเลือดต่ำ ตัวเย็น หดสติ อาจตายได้ เรียกว่า เกรย์ซินโดรม (Gray Syndrome)

ยากลอแรมมีชื่อทางการค้า เช่น ยาผงเด็กโคมายซิน คาอูลินน้ำเชื่อม คลอแรมไมโค-
คลอลิน ทาโรซิน มีทั้งเป็นแคปซูลเม็ด ผง ขี้ผึ้ง น้ำเชื่อม น้ำยาสำหรับฉีดหรือยาหยอดหู
หยอดตา ก็มี

ยาประเภทซัลฟา (Sulfonamides) ห้ามใช้ในทารกแรกคลอด หรือคลอดก่อนกำหนด
หญิงตั้งครรภ์ในระยะใกล้คลอด ทำให้ทารกเกิดอาการดีซ่านและปัญญาอ่อนได้ ได้แก่ ยาแบคทริม
(Bactrim) เซปตริน (Septrin) แฟนซิดาร์ (Fansidar)

สเตรปโตมัยซิน (Streptomycin) เมื่อใช้นาน ๆ อาจทำให้ทารกหูพิการได้

(2) ยาบีบมดลูก ห้ามใช้เด็ดขาด ทำให้แท้งบุตร เช่น ยาเมเธอร์จิน (Methergin), เออร์-
โบลิน (Erbolin), เออร์โกตามีน (Ergotamine) เป็นต้น

(3) ยาแก้แพ้ท้อง ห้ามใช้เด็ดขาดคือ ยาทาลิโดไมด์ (Thalidomide) ทำให้ทารกพิการ
แต่กำเนิด หูหนวก มือเท้าไม่มี เด็กตายในท้อง

(4) ยาถ่าย ยาระบาย ทำให้แท้งได้ โดยเฉพาะน้ำมันมะหุง ดัลโคแลกซ์ (Dulcolax),
บรุดแลกซ์ (Brooklax), เวอราโคเลต (Veracolate)

(5) ยาถ่ายพยาธิ ทำให้แท้งบุตร

(6) ยารักษาโรคคอกพอกเป็นพิษ เช่น โปรพิลไธโอยูราซิล (Propylthiouracil), ทาปาโซล
(Tapazole) ทำให้ทารกเป็นคอกพอก

(7) ยารักษาเบาหวาน ทำให้ทารกแรกเกิดมีภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำ ชักอาจตายได้ เช่น
ยากลอร์โปรปามีค (Chlorpropamide)

(8) ยานอนหลับ อาจเกิดการหายใจของเด็ก ถ้าใช้ในขนาดสูง ๆ

(9) ยาแก้ท้องเดิน ทิงเจอร์ฝิ่นการะบุน, โลโมทิล (Lomotil) อาจเกิดการหายใจของเด็ก
และอโทรปีน (Atropine) อาจเป็นพิษต่อเด็ก จึงห้ามใช้ในเด็กเล็ก

(10) ยาแก้ปวดลดไข้ แอสไพริน (Aspirin) ถ้าใช้ในขนาดสูง ๆ มีพิษต่อเด็ก ถ้าหญิงมี
ครรภ์รับประทานยานี้อยู่เป็นเวลานาน จะทำให้คลอดเกินกำหนด เพิ่มอัตราการตายในท้อง

(11) ยาควินิน (Quinine) และยาคลอโรควิน (Chloroquine) อาจทำให้เกิดพิษต่อหูของ
เด็ก เด็กแรกคลอดอาจหูหนวกได้

(12) ยาเสพติด (Narcotics) ได้แก่ เฮโรอีน (Heroin) มอร์ฟีน (Morphine) ถ้าให้แก่มารดา
ในระยะใกล้คลอด จะก่อกการหายใจของเด็กแรกเกิด มารดาที่ติดยาเสพติดจะแท้งง่าย ลูกออกมา
ตัวเล็ก และเด็กแรกคลอดอาจมีอาการขาดยา คือ มีอาการกระวนกระวาย อาเจียน ร้องเสียง
แหลม มือเท้าสั่น ชัก มารดาที่ติดแอลกอฮอล์ในขนาดสูง ทำให้เกิดปัญหาต่อสมองของเด็กที่
กำลังเจริญเติบโต มารดาติดบุหรี่ทำให้เด็กที่คลอดออกมามีตัวเล็ก คลอดก่อนกำหนด หรือ
เกิดความพิการ

(13) ยานอนหลับ ได้แก่ ฟีนอบาร์บิทัล (Phenobarbital) บาร์บิตูเรท (Barbiturate) ขนาด
มาก อาจมีเลือดออกในเด็กแรกคลอด ก่อกการหายใจของเด็ก

(14) ยารักษามะเร็ง (Antineoplastic) เกิดอันตรายต่อเซลล์ของลูกที่กำลังเจริญเติบโต

(15) ยาหรือสารที่ทำให้เกิดอันตรายแก่ทารกที่รับประทานนมมารดา ได้แก่

ยาฮอร์โมน เช่น เอสโตรเจน (Estrogen) โปรเจสเตอโรน (Progesterone) ในขนาดสูง
ทำให้นมหยุดไหลหรือน้อยลง

โบรไมด์ (Bromide) ทำให้ทารกง่วงนอน

สารปรอท ทำให้เด็กปัญญาอ่อน ชาติปรอทเป็นพิษ (Minamata Disease)

เออร์กอต (Ergot) ทำให้เด็กประมาณ 90% เกิดอาการเป็นพิษเนื่องจากเออร์กอตและ
และอาจก่อกการหลังของนม

(16) ยาสเตียรอยด์ (Steroid) ทำให้แท้งหรือเด็กในครรภ์เกิดความพิการ เช่น เพดานโหว่

(17) วัคซีน (Vaccine) ห้ามให้วัคซีนป้องกันไข้ทรพิษ คางทูม หัดเยอรมัน แก่หญิงตั้ง
ครรภ์ เพราะจะทำให้แท้ง ส่วนวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ภัยพรอยด์ ไข้หวัดใหญ่ โปลิโอ
โรคพิษสุนัขบ้า โรคคอตีบ บาดทะยัก ให้ได้

(18) วิตามิน (Vitamin) ไม่ควรให้แก่มารดาในขณะที่ตั้งครรภ์มากเกินไป อาจทำให้เด็ก
พิการแต่กำเนิดได้

6.3 สรุป

ในบทนี้ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของบริการอนามัยแม่และเด็ก ของประเทศไทยทั้งส่วน
กลางและส่วนภูมิภาค ทั้งหน่วยงานและบุคลากร รวมถึง สาระสำคัญเบื้องต้นในการใช้ยาใน
เด็กและหญิงมีครรภ์ ซึ่งโดยหลักทางการแพทย์ต้องเป็นการวินิจฉัยของแพทย์ แต่ก็ได้กล่าวถึง
การใช้ยา วิธีการใช้ เพื่อให้เป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งนักศึกษาอาจค้นคว้าได้จากเอกสารอ้างอิง
หรือพบแพทย์เป็นกรณีไป

หนังสืออ้างอิง

- สันต์ หัตถิรัตน์. “ตุ๋ยาประจำบ้าน.” ใน *คู่มือยาประชาชน*. บรรณาธิการโดย กำพล ศรีวัฒนกุล และคณะ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการหนังสือข่าวสารทางการแพทย์และสาธารณสุข, 2524.
- สร้อยสอาง โฆษวานนท์ และ สุรเกียรติ อาษานุภาพ. “การใช้ยา.” ใน *คู่มือการตรวจรักษาโรคเบื้องต้น และการส่งต่อผู้ป่วย*. บรรณาธิการโดย สุรเกียรติ อาษานุภาพ และคณะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2523.
- สุวิทย์ อารีกุล. “พิษของยา.” *วารสารสุขภาพ*. ปีที่ 10, ฉบับที่ 9 (กรกฎาคม, 2525), 65-68.
- อรทัย ศักดิ์สวัสดิ์. “การใช้ยาในเด็กและหญิงมีครรภ์.” ใน *คู่มือการใช้ยา / การใช้ยาทั่วไป*. บรรณาธิการโดย สุรเกียรติ อาษานุภาพ, กำพล ศรีวัฒนกุล และลือธวัช บานเย็น. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการหนังสือข่าวสารทางการแพทย์และสาธารณสุข, 2523.
- William, C. D. and Jellife, D. M. *Mother and Child Health Delivering the Services*. London : Oxford University Press, 1972.